

Ki Tisa: Shtiklach

מלבי"ם

[ג] אך את שבתתי, רבי יוסי הגלילי למד ממלת אך שפקוח נפש דוחה את השבת, והוא על פי הכלל המבאר אצלי בהבדל בין מלת רק ובין מלת אך. שמלת רק ממעט במשפט הקודם ומלת אך ממעט במשפט הזה עצמו, רוצה לומר אך את שבתותי תשמרו לא זולת, רוצה לומר אך את הרבים, ואם יקרה פקוח נפש ותשמר שבת זה מחללו בעבורו לא תשמר שבתותי הכוללים כי ימות ולא ישמר עוד את השבתות, והוא קרוב למה שאמרו חלל עליו שבת אחת כדי שישמר שבתות הרבה, רק שרבי יוסי הגלילי הוא המדיק תמיד מלת אך לעשותו מעוט במשפט הזה עצמו, שרוב מה שכתוב אך חלק רבי יוסי הגלילי קאמר לה, ורש"י זכרונו

ימעט יש בו פונה אחרת, כי כבר בארתי בפרוש שמואל ב' (סי' כא) שמה שהמנין מזיק אל הנגף יש בו ג' טעמים: א] מצד עין הרע כמו שכתבתי שם טעמו, ב] מצד שאין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין. וכשיספר אותם תסלק הברכה, וגם זה

בארתי שם היטב בטעמו, ולשני טעמים האלה היה מועיל כפר נפש להסיר הרע הנצמח בסבת הנגף, ועוד כתבתי שם טעם ג] כי כל עוד שהעם מתאחדים והם כלם כאיש אחד זכות הרבים גדול מאד, אבל כשמונים אותם שאז מפרידים כל איש בפני עצמו ויחפשו מעשיהם ואז ישלט בהם נגף, ולתקן זה צוה שכל אחד יתן מחצית השקל, שזה מורה על אגדתם שכל יחיד הוא רק מחצית ולא דבר שלם וצריך שיצטרף אחר עמו עד יעשה כדבר שלם, למשל העשיר והעני, העשיר מוסיף להשפיע צדקה אל

וַטַּעַם לְשֵׁתֵי שַׁבְּתוֹת דְּוָקָא הוּא, לְפִי שֶׁהַשַּׁבָּת יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי בַחֲיִנוֹת: הָאֶחָת הוּא לְזִכַּר חֲדוּשׁ הָעוֹלָם, וְהוּא הַנִּקְרָא שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית; הַשְּׁנִיָּה הוּא שַׁבַּת שְׁלֻעֲתִיד, הַמּוֹרָה עַל הָעוֹלָם הַבָּא יוֹם שְׁכָלוֹ שַׁבַּת. וְעַל זֶה הִסְכִּימוּ הַמַּפְרָשִׁים. וְנִרְאֶה לִי לְהִבְיָא רְאִיָּה, מִמָּה שֶׁמַּסִּיק בִּילְקוּט פְּרָשָׁה זוֹ: ר' נַתָּן אוֹמֵר: מִנֵּין אַתָּה אוֹמֵר, שְׁכָל מִי שֶׁמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת כְּתַקְנָהּ, מְעַלֵּין עָלָיו כְּאֵלוֹ שֶׁמֵּר כָּל הַשַּׁבְּתוֹת מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקֶּבֶ"ה עוֹלָמוֹ עַד שִׁיחִיו הַמֵּתִים? שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת" וְגו'. וְכָל מְשָׁכִיל יִשְׁתּוּמֵם עַל הַמְרָאָה, מֵהֵיכָן לְמַד ר' נַתָּן לומר שִׁישׁ כָּאֵן רְמַז לְשַׁבַּת שֶׁל יוֹם בְּרָא הַקֶּבֶ"ה עוֹלָמוֹ, וְלַשַּׁבָּת שֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים? אֵלָּא וְדַאי שֶׁקָּשָׁה לוֹ, לְמָה נֶאמַר תְּחִלָּה "שַׁבְּתִתִּי" וְאַחַר כֵּן הַזְּכִיר "הַשַּׁבָּת"? וְעוֹד, שְׁכָל הַפְּרָשָׁה מְדַבֵּרַת בְּלִשׁוֹן נוֹכַח: "וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת", וְאַחַר כֵּן נֶאמַר בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר: "וַיִּשְׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת". וְעוֹד, שְׁנֵאמַר שְׁתֵּי פְעָמִים: "כִּי אוֹת הוּא".

אֵלָּא לְפִי שְׁכָל פְּסוּקִים רִאשׁוֹנִים עַד "וַיִּשְׁמְרוּ", הַכֹּל מְדַבֵּר בַּשַּׁבָּת בְּרֵאשִׁית, וְקָאֵי עַל מָה שְׁנֵאמַר "אֵךְ אֶת שַׁבְּתִתִּי תִשְׁמְרוּ", וְאַחַר כֵּן פִּרְשׁ מָה הֵם שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת אֵלּוֹ. וְאֵמַר תְּחִלָּה עַל שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, "כִּי אוֹת הוּא בְּיַמֵּינוֹ וּבְיַמֵּיכֶם", הַקָּדִים הָאוֹת לְמֵאמַר "בְּיַמֵּינוֹ וּבְיַמֵּיכֶם", כִּי שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית קָדָם אֶל הַצְּרוּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֵמַר: "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשֶׁכֶם", כִּי הוּא בָּא לְזִכַּר חֲדוּשׁ הָעוֹלָם, וְהוּא מוֹפֵת עַל מַחֲדָשׁוֹ, וְזֶהוּ "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה'", וְעַלֵּיו אָמַר: "וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת", עַל שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, עַד סוֹף הָעֲנִיָּן. וְאַחַר כֵּן, מִן "וַיִּשְׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת", הַתְּחִיל בַּשַּׁבָּת שְׁלֻעֲתִיד, יוֹם שְׁכָלוֹ שַׁבַּת הַנִּסְתָּר, וְ"עֵין לֹא רָאִתָּה" וְגו' (ישעיה סד, ג), עַל כֵּן נֶאמַר הַצְּרוּי גַם כֵּן בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר. וְאֵמַר: "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדוֹרְתֶם בְּרִית עוֹלָם", הַזְּכִיר בּוֹ לִשׁוֹן עֲשִׂיָּה, כִּי עַל שְׁכָר הָעוֹלָם הַבָּא נֶאמַר: "מָה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירְאִיךָ פְּעֻלָּתָ לַחֲסִים בְּךָ" (תהלים לא, כ), כֵּן אָמַר כָּאֵן: "וַיִּשְׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת", כְּדִי שֶׁבְשִׁמְרָהּ זֶה יִגְרַמוּ "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת", שִׁיפְעוּל וַיַּעֲשֶׂה לָהֶם הַקֶּבֶ"ה הַשְּׁכָר שֶׁל יוֹם שְׁכָלוֹ שַׁבַּת. "לְדוֹרְתֶם בְּרִית עוֹלָם", וְהוּא הַבְּרִית אֶל הָעוֹלָם הַבָּא. וְהַקָּדִים כָּאֵן "בְּיַמֵּינוֹ וּבְיַמֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְאַחַר כֵּן הַזְּכִיר "אוֹת הוּא לְעַלְמֵם", כִּי הַצְּרוּי קָדָם אֶל הַדְּבָר אֲשֶׁר עָלָיו מוֹרָה הָאוֹת. וּמִכָּל אֵלּוֹ הַדְּקוּקִים לְמַד רַבִּי נַתָּן לְהַנִּיחַ שְׁנֵי גְבוּלִים אֵלּוֹ, מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקֶּבֶ"ה עוֹלָמוֹ וְכו'.

שני פירושים למושג "שבת". וא' מהם ענין עיון בעניני רוחניות

שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם וגו'. בא לשון יחיד [אות היא]. על רבים [שבתותי], כי טעם "שבתותי" בעבור כי שבתות השנה הם רבים (הרמב"ן). ולפי המבואר (לעיל כ, י) בשם "שבת" שיש פי-שנים בהוראתו, האחד ענין הביטול וההפסק ממלאכה; והשני ענין ישוב הדעת לענינים אלהיים (בעזיננונגסטאג). אם כן יש בכל שבת ושבת שתי שביתות, שביתת הגוף מעסקי עולם, ושביתת וישוב הנפש להתעסק בענינים רוחניים אלהיים. ואין שביתת-הגוף לבדה עיקר ותכלית קיום עשה דשביתת שבת, כי אמנם אינו רק סיבה גורמת אל שביתת וישוב דעת הנפש, והיא השביתה התכליתית המכוונת. ועל זה באה האזהרה כאן "שבתותי תשמרו", ירצה [לומר] בכל שבת ושבת תשמרו שתי שביתות, שביתת הגוף ממלאכת-מעשה, ושביתת הנפש במלאכת עבודת ה'. ולהיות ששתי שביתות אלה זה לזה כמסובב מן הסיבה ולא יתפרדו, כי באמת אחת הנה, השביתה הראשונה היא הכנה לבוא אל תכלית השביתה האמתית, לכן אמר הכתוב על שתיהן שהן אחת באמת לשון יחיד "כי אות היא". ויתכן כי על כוונה זו אמרו רז"ל "אילו שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין" (שבת קיח, ב בשינוי לשון), אין כוונתם על שתי שבתות בזמנים נפרדים, כי אם על שתי שביתות אלה אשר יתלכדו ולא יתפרדו [מליצה ע"פ איוב מא, ט] ביום אחד, ואחת הנה באמת, בגוף ובנפש.

שבת ניתנה לעסוק בה בעיונים רוחניים

(יד) מחלליה מות יומת. היה ראוי לומר מְחַלְלָהּ [אות] ל' קמוצה ומפיק ה"א לשון יחיד, וכדסיים "מות יומת" ליחיד, וכבסיפא "כל העושה". ואמר "מחלליה" ביו"ד הרבים, כי אף שהמחלל הוא יחיד מכל מקום חלולו הוא בשתים, חד בגופו וחד בנפשו. בעשיית מלאכה עובר בלאו ד"לא-תעשה כל מלאכה" בפועל ידיו, ומבטל עשה דיום השביעי "שבת לה' אלהיך" בנפשו. כי עיקר המכוון בעשה זו, לייחד דעת נפשו ומחשבתו לענינים אלהיים, (כמבואר לעיל כ, י) כי בשביתת הגוף ממלאכה לבד עדיין לא קיים עשה ד"שבת לה' אלהיך", אם לא נמנע רק מלעבור בלאו ד"לא תעשה כל מלאכה", ואינו מייחד נפשו לענינים אלהיים. נמצא בשעה שעושה מלאכה מחללו בכפלים, עובר על "לא-תעשה" בגופו, ומבטל ה"עשה" בנפשו. לכן אמר "מחלליה" בלשון רבים, יחיד הוא ומחללו בכפליים, בשני חלקי עַצְמוֹתו. כמו שהשבת היחידי קראו הכתוב "שבתותי" בלשון רבים, לפי שיש בו שתי שביתות, שביתת הגוף ממלאכה, ושביתת הנפש בישוב דעת ענינים אלהיים, (כמבואר ע"י הרב הגאון המחבר שם; ולעיל פסוק יג ד"ה מקדשכם) ככה המחללו נקרא בלשון רבים "מחלליה", כי חלולו בגופו ובנפשו.

ולכך נקהלו על אהרן כחשבכם שלהיותו גם
הוא נביא ואחיו של משה ידע את
סודו, והוא יישר אורחותיהם בדבר ההוא,
והוא אמרם קום עשה לנו אלהים אשר ילכו
לפנינו, כי זה משה האיש, רוצה לומר כי
הנה משה להיותו איש ההווה נפסד, לא
ידענו מה היה לו, אם שרפו האש אשר
בראש ההר, או מת או נשבר או נשבה אין
רואה, ולפיכך לא ירצו עוד באיש, שינהיגם
בן אדם שאין לו תשועה תצא רוחו ישוב
לאדמתו, ובוזה התנצלו מאהרן למה לא ימנו
אותו נגיד ומצוה במקום משה, כי לא ירצו
עוד באיש אחר, כיון שמשה להיותו איש
קרה לו מה שקרה. ולכן יעשה אליהם
אלהים, שהכוונה בו או טלסמאות, שיהיה
להם כח עליזן להגיד להם העתידות ולעשות
אותות ומופתים, ולעמוד להם במקום משה
להנהיג אותם ולהודיעם מה שיקרה להם
כמו שהיה בזמן ההוא כמצרים עם
צורותיהם. ואמרם אשר ילכו לפנינו, רצו
שלא יעשה כמו שהיה עושה משה שהיה
עולה להר ומניחם במחנה, אבל הטלסאם לא
יזוז ממקומו אלא כאשר יניעוהו ויעתיקוהו
משם.

ואין ספק אצלי שבקשו זה מאהרן לא יום
אחד ולא ימים אלא ימים רבים זה
אחר זה, והיה דוחה אותם עד שהרגו עליו
את חור לפי קבלת חז"ל (סנהדרין ז), ואז
נקהלו בערבוביא על אהרן שיעשה זה ולא
ידחם ממנה עוד, ואהרן אמר כדי לדחותם
פרקו נזמי הזהב אשר באזני בניכם נשיכם
ובנותיכם והביאו אלי, כי הגיד להם
שאחרי שהיו חפצים בטלסאם נכבד מקבל
כח העליונים, ראוי שיהיה מזהב, ושיהיה
עשוי מהכלים היותר חביבים ואדוקים
עמם, בחושבו שהנשים והילדים יעכבו
הדבר ויעבור זמן עד בוא משה. והם כדי
למהר הדבר לא חששו לנשים ולבנים, אבל
פרקו הנזמים שהיו על עצמם ויביאו אל
אהרן.

אהרן דחה
אותם עד
שהרגו חור

*ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה, פי' דגם
יהושע הצין שהוא קול ענות רק שהסביר
הוא נותן שא"ל שישתקו הנדיקים למעשה הזה ויש
מלחמה במחנה, וגם משה חשב ג"כ זה דמה"ט הביא
הלוחות ולא הניחם למעלה או שצדק למעלה כי חשב
שיש בהם נדיקים רק כאשר צא הרגיש שאין כאן
מלחמה רק קול ענות וא"כ הי' ראוי לשבר תיכף
הלוחות אלא שאין לדון עפ"י אומדנה כדאיתא במדרש
רבה דלכן לא שבר הלוחות עד שראה את העגל שעשו
כדי ללמוד לדורות שאין לדון עד שיראה הדיין בעיניו
ע"כ המתין עד שראה בעלמו אעפ"י ששמע
מהקב"ה :

(ו) וַיִּשְׁכַּחמוּ מִמַּחֲרַת וְגו'. קִשָּׁה לָמָּה לֹא עָשָׂה ה' בְּרוּךְ הוּא הַרְגָּשָׁה בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה הַעֲגָל תַּכְּף וּמִיד לֹא מֵר לְמֹשֶׁה רַד כִּי שִׁחַת עֲמָךְ עַד אַחַר שְׁעָבַר יוֹם הַמַּעֲשֵׂה וּלְמַחֲרַת אַחַר שֶׁהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְעוֹד שָׁאֵם הָיָה מִקְפִּיד עַל הַדָּבָר תַּכְּף וּמִיד לֹא מֵר לְמֹשֶׁה רַד וְגו' לֹא הָיוּ בָּאִים לְיָדֵי זְבִיחָה לְאַלֵּהִים אַחֲרֵים, וְאֵין לֹא מֵר שְׁקָדָם אָמַר אֱלֹהֵי אֱלֹא שְׁמֹשֶׁה נִתְעַכֵּב לְהַשִּׁיב חֲרוֹן אָף, שֶׁהָיָה בְּדַבְרֵי ה', נֹאמַר וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ הָא לְמִדַּת שְׁדַבְרֵיו הָיוּ אַחַר שֶׁזְבָּחוּ לְמַחֲרַת הַמַּעֲשֵׂה, וְהֵגֵם שְׁאֲמָרוּ ז"ל (ע"ז ד') לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה וְכו', אֱלֹא שְׁאֵם חָטָא צְבוּר וְכו', אָף עַל פִּי כֵן יִשְׁנוּ לְלִמּוּד זֶה גַם אִם לֹא הָיוּ זֹבְחִים שְׁבַדְבוּר רֵאשׁוֹן שְׁאֲמָרוּ אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיךְ הָרִי קְבֻלוֹהָ עֲלֵיהֶם לְאַלֵּה, וְהֵגֵם שְׁאֲמָרְנוּ קִצַּת מֵהֶם אָמְרוּ כֵן וְלֹא כָלָם וְלִהְיוֹמְרִים עָרַב רַב הֵם אָמְרוּ, עַל כֵּן פָּנִים שְׁמָעוּ וְשִׁתְּקוּ כָלָם, וּבְהִכָּרַח לֹא מֵר שֶׁהַמוֹעֲטִים הוּא שְׁלֹא הִסְכִּימוּ שְׁאֵם הָיוּ הַמְרַבִּים הָיוּ עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם וְהוֹרְגִים אֶת הָאוֹמְרִים כֵּן וְאֵם כֵּן הָרִי הַמְרַבִּים מִתְחַיְבִים מִדִּין עָרַב:

וְנִרְאָה לֹא מֵר כִּי לְצַד שְׁקָדָם וְאָמַר ה' לְמֹשֶׁה כִּי שָׁם יֵשֵׁב אַרְבָּעִים יוֹם וְאַחַר הָאַרְבָּעִים יִתֵּן לוֹ הַלְוִיחֹת כְּמֹאמְרָם ז"ל (שְׁבַח פ"ט). בְּפִסּוּק כִּי בִשְׁשׁ מִשֶּׁה שְׁבָאוּ שֵׁשׁ שְׁעוֹת בְּיוֹם הַגְּבוּל שֶׁל מ' הָא לְמִדַּת כִּי נֹאמַר לוֹ מֵה' שְׁשָׁם יֵשֵׁב מ' אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא אָמַר לוֹ ה' לְמֹשֶׁה לְרַדֵּת מִן הַהָר קָדָם הַמ' יוֹם עַד סוּפָם וְאִז אָמַר אֱלֹהֵי לָךְ מִן הַהָר, וְאֹמְרוּ רַד

אֶפְרָשְׁנוּ בְּמִקוּמוֹ, וְכִפִּי זֶה הֵגֵם שֶׁהַרְגִישׁ ה' בְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל הִרַע מֵעַת הַקְּהֵלָם עַל אֶהֱרֹן עִם כָּל זֶה דִּבְרֵי אֱלֹהֵינוּ שְׁאֲמַר מ' יוֹם יָקוּם לְעוֹלָם, וְאֵם תֹּאמַר לָמָּה לֹא חָשַׁב ה' מַחְשְׁבוֹת לְכָל יְכָשְׁלוֹ, זֶה חֻקִּיהָ כְּלָלִית בְּהִנְהֻגוֹת הַבוּרָא עִם בְּרוּאֵיו, וְכִבְר כְּתִבְנוּ בְּפִרְשַׁת בְּרֵאשִׁית (י"ה) קִצַּת מֵהַטְּעָמִים הַמְשֻׁגָּם אֲצִלְנוּ, וּבִמָּה שְׁלִפְנֵינוּ אֵין אֲנוּ צְרִיכִין לְטְעָמִים כִּי טַעְמוֹ בְּצִדוֹ כִּי בְהִכָּרַח שִׁיחָה שָׁם מִשֶּׁה מ' יוֹם לְקַבֵּל הַלְוִיחֹת וַיִּשְׁ טַעְמִים נִסְתָּרוֹת לֵה' וְהִנְגְלוֹת לָנוּ כִּנְגַד יְצִירַת הַיָּלֵד, גַּם לְהוֹדִיעַ הַדְּרָגוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה מִכָּל הָעוֹלָם שְׁכָל הָעוֹלָם נִבְרָא בְּשֵׁשֶׁה יָמִים וְהַלְוִיחֹת בְּרֵאשִׁית לִמ' יוֹם וְכִמֹּאמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְר' חִיָּא (שְׁמוֹר"פ פ"י) עַל מֵה שְׁזָבַן שְׁדוֹת וְכַרְמִים וְזֵיתִים כִּי מְכַר דָּבָר הִנְתֵּן לְשֵׁשֶׁה וְקָנָה דָּבָר הִנְתֵּן לִמ', עוֹד יִרְאֶה לִי טַעַם אַחַר כִּי לְצַד שֶׁהַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ ד' דְּרָכִים כְּלָלִים וְהֵן מִנִּין פְּרָד"ס, וַיִּשׁ לָךְ לְדַעַת שֶׁהֵם מֵאַרְבָּעָה הַדְּרָגוֹת אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים הַמְתַּכְנִים בְּשֵׁם אֲצִילוֹת בְּרֵאשִׁית יְצִירָה עֲשִׂיהָ, הַפְּשֻׁט אוֹרוֹ מֵאִיר בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיהָ, רִמּוֹ בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, דְּרֵשׁ בְּעוֹלָם הַבְּרֵאשִׁית, סוּד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְכִבְר הַקְּדוּמָנוּ פְּעָמִים רַבּוֹת שְׁאֵין לָךְ הַדְּרָגָה בְּקִדְשָׁה שְׁאֵין גְּבַהָה עֲשִׂיהָ וְהָרִי לְפָנֶיךָ מ' וְלִזָּה הָיָה שָׁם מ' יוֹם שְׁלָמִים וְאֵם הָיָה חֶסֶר יוֹם אַחַד הִיָּתָה תּוֹרָה חֶסֶרָה אוֹתָהּ בְּחִינָה וְיִשְׂרִים דְּרָכֵי ה', וְעוֹד יֵשׁ טַעְמִים רַבִּים, וּבְזֶה אֵין קִשְׂיָא לְאַלְהֵינוּ, וְעַיִן בְּפִסּוּק לָךְ רַד שְׁאַחַר זֶה בְּאִפְּן אַחַר:

כ"ג
4
40

ברש"י² אין לך יפה מן הצניעות. וקשה למה לא נתן גם הראשונות בצניעא. אבל בוודאי שניהם צריכין שבוודאי בראשונות היו בני ישראל בחינת צדיקים גמורים. והיו מוכנים להטות כל הברואים אליו יתברך. ולפרסם כבוד מלכותו יתברך בעולם בפרהסיא. כאשר כן היה רצון אבינו אברהם בתחלה. אכן כאשר עמלק הרשע ימ"ש הטיל שאור בעיסה ועיכב הטובה מכל האומות אשר נדחו על ידו. כמו שכתוב (במדבר כד, כ) ראשית גוים עמלק כו'. וכמו שכתבתי במקום אחר³. ונפלו גם בני ישראל מהתלהבות הראשון עד שגרם שבאו אחר כך לכלל חטא העגל. לכן היה אחר כך העצה בבחינת הצניעות. ומכל מקום גם זה אמת כי לולי התלהבות הקודם בפירסום לא היה אחר כך יכולת לילך בדרך צניעות. רק על ידי שכבר

הקדימו בקולי קולות נתקיים אחר כך הצניעות. וזה לימוד לדורות כי בתחילה צריך להיות בהתלהבות עצום. ואם כי לא יהיה נשאר זאת התלהבות דבר של קיימא. עם כל זה הוא העצה גם לימי הירידה אחר כך. והאמת כי מקודם היו בני ישראל למעלה מהטבע ממש כמלאכי השרת. וכמו לעתיד לבוא שיהיה עבודת הבורא יתברך בפרהסיא. רק בעולם הזה צריך להיות בהסתר. ובוודאי הרצון צריך להיות בעין טובה להשתוקק לפרסום כבוד שמו יתברך. אבל כאשר רואין רוב הסתרות וכחות הסטרא אחרא השולטים בעלמא דשיקרא. צריכין בעל כרחם להתנהג בהסתר ובצניעות כנ"ל. ואמרנו לשון זה אין יפה מן הצניעות הוא כלשון משנה⁴ יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא. שאם בלי ספק גדלה קדושת עולם הבא ביתר שאת אך יש חן לפניו יתברך בעבודת האדם בעולם הזה יותר. וכמו כן הצניעות הוטב בעיני הבורא יתברך אם כי היא למטה ממדריגות לוחות ראשונות. והוא כיתרון הבעל תשובה על צדיק גמור⁵. והנה כדברים האלה הבינו בני ישראל גם בראשית הענין ואמרו (שמות כ, טו) דבר אתה עמנו כו' פן נמות. ולא הוטב בעיני משה רבינו ע"ה לאשר הוא ע"ה לא היה לו נגיעה בזה החטא. אבל בני ישראל לב יודע מרת נפשו. והסכים הקב"ה לדבריהם כמו שכתבתי במקום אחר מזה⁶:

(יט) וַיְהִי, הִנֵּה עַד עֵתָהּ לֹא שָׁכַר אֶת הַלְּוִיֹּת כִּי חָשַׁב שְׂזָה עָשׂוּ בְּעִבּוּר שְׂבוּשָׁשׁ לְרֹדֹת וְרָצוּ מִנְהִיג בְּמִקּוּמוֹ, וּכְשִׁירָאוּ שָׁבָא מִן הַהָר יִחְדְּלוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וַיַּעֲשׂוּ תְשׁוּבָה, אֲבָל כְּשִׂרְאָה שֶׁהִגִּם שְׁקָרָב אֶל הַמַּחֲנֶה וְרָאוּ שָׁבָא מִשָּׁה, וּבְכֹל זֹאת הָיָה עֲדִין הָעֵגֶל וְהֵם שָׁמְחוּ עָלָיו בְּמַחֲלוֹת, מִזֶּה רָאָה שְׂבֻדְעָתָם לְמַרְד־בַּה' וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ וְלֹא עָשׂוּ שִׁיחִיָּה טְלִמְס וּמִנְהִיג רַק לְעִבּוּדָה זָרָה, אִזּוּ וַיִּחַר אִפֵּי מִשָּׁה וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת, וַחֲזוּ"ל אָמְרוּ שֶׁפָּרְחוּ הָאוֹתִיּוֹת בְּעַת שְׁקָרָב אֶל הָעֵגֶל, וְעַל כֵּן נַעֲשׂוּ כְּבָדִים וְהִצְרִיף לְהַחֲזִיק אוֹתָם בְּשִׁתֵּי יָדָיו כִּי הִלָּף מֵהֶם הַנְּשָׁמָה הַנוֹשָׂאֵת אוֹתָם. וְעַל כֵּן שָׁכַרְם אַחֵר שֶׁחִלְפָה הַקֹּדֶשֶׁה מֵהֶם:

הכריחו עוד לעשות⁸⁸. אלא משום שמשה התחכם ולא שבר את הלוחות בהיותו בהר כשאמר לו ה' ממעשה העגל והוחלט אצלו לשברם⁸⁹ וגם הבין כי כך רצונו יתברך כמו שכתבתי בספר דברים (ט,יב) והלאה⁹⁰, אלא משום ש⁹¹.

חת"ם סופר

העמק דבר

(ח) בצאת משה: מן המחנה⁴⁰ שהיה רגיל אז הרבה במחנה, כדתניא בפרקי דר"א

(פרק מ"ו) והובא ברמב"ן (פסוק ז')
שבתוך ארבעים יום האמצעים הכרית
עבודה זרה מישראל והתקין כל שבט
במקומו. והדבר מובן שלא מלאכת יום
אחד היתה ולא שני ימים, שהרי נהרס
בלא ספק שלום כל שבט ע"י העגל וע"י
שבירת הלוחות וע"י שנהרגו שלשת אלפי
איש, וכל זמן שלא שבו כל ישראל
להיות בשלום כמו שהיה לפני מתן תורה
דכתיב "ויחן שם ישראל" ⁴¹ לא היה אפשר
לעלות ולקבל לוחות אחרונות. והיתה
למשה רבינו עבודה רבה בכל שבט
לפייס ולדבר ולהוכיח עד שישוב השלום,
ואחר עבודתו בכל יום יצא מן המחנה אל
האהל.

*וראית את אחרי ופני לא יראו, י"ל על פי רמו
הנה לנו רואין כמה דברים סיבות מסיבות
שונות הנעשים בצרף מתחת אשר לנו מתמיהים למה
עשה השי"ת ככה אבל לאחר רבות הזמן לנו רואים
ומצינים למפרע הכל כאשר לכל כל הסיבות תכלית
כוונתם כי כולם הי' הכנות כדי שתיעשה דבר גדול
כזה וכאשר הימה צנן פורים הריגת ושתי ולקיימת
אסתר וכל הסיבות שהסביבו לדבר הזה והכל הי' הכנה
להלל ישראל אבל קודם שנעשה פתגם המלך אין לנו
מצינים רק מאמינים כי צלי ספק לא דבר רק הוא רק
ממנו טעם הדבר כמוס ונעלם וזה האמונה טובה
גדולה הוא לנו כי מקבלין שכר על האמונה וזה וראית
את אחרי לאחר שנעשה תכלית הדבר תראה ומצין
למפרע מה שהי' ומה שנעשה אבל לפני לא יראו קודם
עשיית הדבר לא יראו ולא יצינו תכליתו וזה ופני לא
יראו :